

NEKI SOCIOLINGVISTIČKI ASPEKTI GRAMATIČKE TERMINOLOGIJE U NASTAVI FRANCUSKOG JEZIKA

Gramatička terminologija, najčešće nezaobilazna u nastavi jezika, u poslednje vreme pobuđuje sve veću pažnju nastavnika jezika, drugih stručnjaka, prosvetnih organa i institucija i teoretičara. Problemima gramatičke terminologije može se prići sa aspekta pojedinih naučnih disciplina (lingvistike, sociologije, psihologije, pedagogije), a u novije vreme, i sa interdisciplinarnog aspekta (sa aspekta psiholingvistike, sociolingvistike, glotodidaktike).

U ovom radu pretežno će biti zastupljeni sociolingvistički aspekti gramatičke terminologije u nastavi francuskog jezika iako oni neće biti tako jasno uočljivi jer se u toj tematici oni teško razlučuju od psiholingvističkih i glotodidaktičkih aspekata. Pre svega, imali smo u vidu da je gramatička terminologija sredstvo kojim se učeniku omogućuje da stekne pravilnu predstavu o gramatičkim strukturama jezika uočavajući sličnosti i razlike između francuskog i svog maternjeg jezika kao dva sistema ponikla u različitim sociokulturama. Kontrastivnom sociolingvističkom analizom nekih francuskih i srpsko-hrvatskih gramatičkih termina osvetlićemo probleme na koje nailazi učenik u usvajanju francuskih gramatičkih termina, s obzirom na iskustvo koje je stekao o gramatičkim pojmovima i kategorijama u svom maternjem jeziku.

Gramatička terminologija samo je jedan segment glotodidaktičke terminologije koja se javlja kao odraz modela glotodidaktike. Taj model polazi od sinteze teorijskih dostignuća lingvistike, psiholingvistike, sociolingvistike i pedagogije, drugim rečima, on pledira za višedisciplinarni pristup nastavi jezika zbog složenosti jezika kao ljudskog i društvenog fenomena i skupa psiholoških i socioloških faktora koji deluju u procesu njegovog usvajanja od strane subjekta i zbog složenosti samoga nastavnog procesa kao organizovanog i sistematskog čina. Takvo shvatanje glotodidaktike zastupaju Renzo Titone i Mirjana Prebeg-Vilke.

Razumljivo je što je, posebno u novije vreme, gramatička terminologija predmet teorijskih rasprava u okviru naznačenih naučnih disciplina, s jedne strane, i interesovanja prakse, tj. didaktike jezika, s druge strane. Iako se, dakle, radi o dva različita pristupa problemima gramatičke terminologije — teorijskom i pragmatičkom — njihovo uzajamno dejstvo, u određenim relacijama, uvek postoji.

Gledamo iz ugla didaktike jezika, interesovanje za rezultate teorijskih istraživanja u oblasti gramatičke terminologije uslovljeno je dvema činjenicama:

1. Problematika gramatičke terminologije neizbežna je u nastavi jezika, a način njene primene zavisi od metode koja se koristi u nastavi. Henri Besse smatra da je gramatička terminologija prisutna u didaktici jezika čak

i kada se radi o metodama koje izbegavaju eksplicitnu gramatiku (kao što su, npr., direktna, audio-oralna, audio-vizuelna i dr. metode) i da se, otuda, u didaktici jezika pitanje gramatičke terminologije neadekvatno postavlja u okviru dihotomije — eksplicitna gramatika prema implicitnoj gramatici.

2. Teorijske rasprave o gramatičkoj terminologiji, koje uglavnom proizlaze iz novijih shvatanja jezika, reflektuju se, zajedno sa tim shvatanjima, na didaktiku jezika.

Moglo bi se, međutim, reći da proces prodiranja novije terminologije u nastavu jezika teče dosta sporo. Uzroci tome su brojni i složeni i njihovo razmatranje zasluži poseban tretman. U ovoj prilici, samo ćemo naznačiti neke od uzroka takvog stanja u nastavi francuskog jezika, koji su istorijskog i sociokulturnog karaktera. Tradicionalna gramatička terminologija, preuzeta iz klasične gramatike i ustaljena kroz vekove, znatno je sputavala, sve do najskorije prošlosti, uvođenje novije gramatičke terminologije nastale kao rezultat razvoja lingvističkih teorija. Nisu zanemarljive ni teškoće nastavnika i autora udžbenika u izboru iz mnoštva novih termina. S tim u vezi, nameće se i problem osposobljavanja nastavnog kadra. Očigledan je nedostatak gramatika francuskog jezika jugoslovenskih autora, koje bi se zasnivale na novijim lingvističkim teorijama i koje bi, samim tim, sadržavale i noviju gramatičku terminologiju.

U kontekstu razvoja gramatičke i lingvističke terminologije, nastanka fonda novih termina u obe ove oblasti i, posebno, u kontekstu njihove primene, ne možemo ni ovde zaobići pitanje izbora i ujednačavanja termina, koje se, u poslednje vreme, opravdano postavlja u lingvistici, u didaktici jezika i u komunikaciji uopšte. Koliko su ovi problemi aktuelni u našoj zemlji, pored teorijskih rasprava o njima, svedoči i poziv koji je, na II kongresu Saveza društava za primenjenu lingvistiku Jugoslavije, Ranko Bugarski uputio lingvistima, drugim stručnjacima i svim zainteresovanim za prevazilaženje tih problema u lingvističkoj terminologiji. Aktuelnost tih pitanja u Francuskoj, uz brojne rasprave i studije o njima, dokazuju i radovi objavljeni u 47. svesci časopisa *Langue française*, posvećeni gramatičkoj terminologiji. Autori nekih od tih radova raspravljaju o problemima zvanične gramatičke nomenklature, propisane od strane Ministarstva prosvete 1910. i 1975. godine, u okviru intervencija koje država čini u nastavi francuskog jezika. Analizirajući gramatičku nomenklaturu od 1975. godine, H. Mitterand ukazuje na njenu teorijsku nekoherentnost koja je rezultat kompromisa između termina tradicionalne gramatike i termina novijih lingvističkih škola, na njenu krutost, a time i neprilagodljivost dinamičnoj prirodi jezika i smatra da ona ne pruža najbolji način rešavanja problema upotrebe gramatičkih termina u nastavi francuskog jezika.

Kompleksnost ove problematike je očevidna. S jedne strane nalazi se dinamika razvoja lingvistike, a samim tim, i terminologija kao stalan proces, koji je u interesu naučne misli svakog društva, a s druge strane, javlja se težnja za ujednačavanjem lingvističke i gramatičke terminologije, koje bi moglo da sputava taj razvoj. Stoga bi se mogao steći utisak da se u rešavanju ovih problema krećemo u začaranom krugu. Tu se, međutim, radi o dijalektičkoj suprotnosti ovih dveju tendencija, iz koje bi moglo proizaći rešenje u usaglašavanju lingvističke i gramatičke terminologije i stvaranju fleksi-

bilnog i dinamičnog modela koji bi bio prihvatljiv sa aspekta i teorije i prakse te, prema tome, višestruko koristan.

U pokušaju da dođemo do definicije pojma gramatičke terminologije, primetili smo da enciklopedijski rečnici *Dictionnaire de linguistique* i *Dictionnaire de didactique des langues* ne sadrže tu definiciju, a *Lexis* i *Dictionnaire du français contemporain* umesto definicije nude identičnu konstataciju: »La terminologie grammaticale est confuse«. U tome su nam, međutim, znatno koristili već naznačeni radovi o gramatičkoj terminologiji. U svojoj studiji o nekim teorijskim i praktičnim problemima gramatičke terminologije, J. P. Leduc-Adine smatra višeznačnim termin *gramatička terminologija* shvatajući tu višeznačnost kao verovatnu posledicu razvoja gramatike i lingvistike i značaja koji država pridaje nastavi francuskog jezika. Leduc-Adine navodi tri značenja ovog termina, od kojih se prvo uklapa u uopšteno značenje pojma terminologije kao skupa termina jedne discipline. Drugo značenje autor obeležava kao sistematski opis tog skupa koji je, istovremeno, strukturiran u svojim sintagmatskim i paradigmatiskim odnosima. Treće značenje obuhvata teorizaciju tog skupa. Pored prvog opšte prihvaćenog značenja čine nam se prihvatljivim i druga dva kao mogući pristupi problemima gramatičke terminologije.

Da je pitanje definicije pojma gramatičke terminologije složenije no što izgleda, dokaz je i jedna od formulacija iz zaključka naznačenog rada ovog autora, koja glasi: *A la question que nous nous sommes initialement posée: »Qu'est-ce que la terminologie grammaticale?« il conviendrait probablement de répondre par une autre question: »A quoi sert la terminologie grammaticale?«* (str. 23.) Autor još navodi tri funkcije koje Alain Rey pripisuje terminologiji uopšte: terminologija omogućuje sticanje, proveravanje i saopštavanje znanja, tj. odgovara na naučne, teorijske i društvene potrebe. Ove definicije prihvatljive su, pored ostalog, i zbog njihove širine. One, može se reći, obuhvataju i funkcije koje gramatička terminologija ima u nastavi.

Funkcije gramatičke terminologije složenije su u nastavi francuskog kao stranog jezika nego u nastavi francuskog kao maternjeg jezika. Naime, u prvom slučaju ta terminologija se, po pravilu, nadograđuje na već stečena znanja iz gramatike srpskohrvatskog jezika. Učeniku koji usvaja francuski kao strani jezik gramatička terminologija, uz sve druge informacije o tom jeziku, treba da omogući da stekne jasnu sliku o strukturalnim i kategorijalnim razlikama između francuskog i srpskohrvatskog jezika, pa i nekih socio-kulturnih obeležja koja se reflektuju u gramatičkim terminima.

Kao ilustraciju navešćemo primer kategorije posesivnosti koja postoji i u francuskom i u srpskohrvatskom jeziku, a javlja se u zamišljenom i pridevskom sistemu. U francuskom jeziku, u ovoj kategoriji razlikujemo *adjectif possessif* (u novijoj gramatici, *déterminant possessif*) i *pronom possessif*. U srpskohrvatskom jeziku ista kategorijalna jedinica označava se samo *prisvojnom pridevskom zamenicom*. Nije slučajno što u francuskom jeziku postoje dva termina jer postoje i dve lekseme (na pr.: *mon* i *le mien*), a u srpskohrvatskom jedna leksema (na pr.: *moj*). To se može videti iz sledećih primera: *Mon livre est ouvert. Ce livre-là est fermé, le mien est ouvert. Moja knjiga je otvorena. Ona knjiga je zatvorena, moja je otvorena.*

Upotreba dve lekseme u francuskom jeziku uslovljena je sintaksičkim pravilima prema kojima *pronom possessif* (*le mien*) stoji samostalno, a

adjectif possessif (mon) uvek uz imenicu. Zato se može reći da termin *pronom possessif* ima uže značenje od termina *prisvojna pridevska zamenica*.

Ovaj primer jasno ukazuje na to da usvajanje termina treba da se zasniva na kontrastivnoj analizi dvaju gramatičkih sistema, što znači da pri usvajanju nekog gramatičkog termina treba voditi računa o tome kako je učenik percipirao taj gramatički pojam u svom maternjem jeziku. Naime, kada bismo termine prezentirali samo putem njihovih prevodnih ekvivalenata i francuski termin *adjectif possessif* preveli kao *prisvojni pridev*, učenik bi mogao da stekne krivu sliku o tom gramatičkom pojmu koji u srpskohrvatskom jeziku služi za obeležavanje prideva izvedenih od imenica nastavcima *-ov*, *-ev*, *-in* (na pr.: bratov, mladićev, sestrin).

U pristupu gramatičkoj terminologiji u nastavi francuskog kao stranog jezika, pored pitanja izbora termina, jednako su aktualna i značajna i pitanja kontrastivne sociolingvističke analize francuskog i srpskohrvatskih termina.

LITERATURA

- Titone, R., *I fondamenti scientifici della glottodidattica*, in: *La Didattica delle lingue straniere in Italia*, Oxford Institutes Italiani, Milano, 1978, str. 32.
- Prebeg-Vilke, M., *Uvod u glottodidaktiku*, Školska knjiga, Zagreb, 1977, str. 86—87.
- Besse, H., *Métalangages et apprentissage d'une langue étrangère*, in: *La Terminologie grammaticale, Langue française*, 47, Paris, 1980, str. 115.
- Mitterand, H., *La nomenclature grammaticale (version 1975)*, in (vidi bel. 3), str. 90—100.
- Leduc-Adine, J.-P., *De la terminologie grammaticale: quelques problèmes théoriques et pratiques*, in (vidi bel. 3), str. 7.

QUELQUES ASPECTS SOCIOLINGUISTIQUES DE LA TERMINOLOGIE GRAMMATICALE DANS L'ENSEIGNEMENT DU FRANÇAIS

Résumé

L'auteur pose la question du choix de la terminologie grammaticale dans l'enseignement des langues et celle de l'approche à la dite terminologie dans l'enseignement du français langue étrangère.

Il s'agit du choix de la terminologie grammaticale dans un répertoire de termes traditionnels, élargi de nouveaux termes issus des différentes théories linguistiques, ainsi que de l'unification de la terminologie, fort discutée actuellement dans la théorie et dans la pratique. Dans l'enseignement du français langue étrangère, l'acquisition de la terminologie grammaticale doit se baser sur l'analyse contrastive des termes français et termes serbocroates et, par cela, des deux systèmes grammaticaux, comme le montre l'analyse des termes de possession en français et en serbocroate, présentée dans ce travail.